

Roald Amundsen som jeg minnes ham

Av Fredrik Ramm.

H VORDAN jeg for femten år siden, i 1926, kom med på Roald Amundsens ferd med luftskibet «Norge» fra Svalbard til Alaska, er en historie for sig. Men hver gang jeg tenker på ferden minnes jeg gjerne min avdøde venn og daværende sjef for «Tidens Tegn», dr. phil. Rolf Thommessen, som gjorde en grunnleggende del av organisasjonsarbeidet for ferden. Han fikk blandt annet i stand kontraktene med et konsern av blade over hele verden om eneretten til telegrammene fra ferden. De innbragte ekspedisjonen ca. 400 000 kroner og nødvendiggjorde at en journalist var med. — Dog kan jeg ikke holde tilbake en personlig bemerkning om at det var en lykkelig journalist som begynte å sende telegrammer ut over verden, da «Norge» kl. 9.55 Greenwich tid 11. mai 1926 slapp bakken på Svalbard og i stille solskinnsvær langsomt steg til vær. De hundrevis av kullgrubearbeidere og marinegaster som hadde hjulpet til ved starten, blev mindre og mindre til de bare var svarte flekker på snøflaten. Så lyder signalklokkene i de tre utenbords motorgondolene,

hestekrefter tar fatt på arbeidet og kursen settes mot nord.

Snart gled vi rolig frem med 80—100 kilometers fart i timen, bevegelsene i skuten var ikke større enn i en bil på en god vei. Snart var vi så høit at isen under oss tok sig ut som en jevn flate, og snart var vi så lavt at vi kunde skjelve de enkelte skrugarene. Solen skinte til å begynne med over det blå Ishavet hvor snøklædte flak blev drevet sydover av den samme strømmen som i sin tid hadde ført Fridtjof Nansen og «Fram» over Polhavet, snart var tåken så tett at vi ikke så mange meterne foran oss og vi måtte søke høiere luftlag for å få bedre utsyn. Store deler av ferden var ensformige nok, søvn var det ikke tale om å få i de tre døgnene den varte, men så inntraff det ting som frisket på livsåndene. Et par ganger var vi like ved å knuses mot polarisen og bakken, en gang truet ballongen med å eksplodere og ta oss med til himmels. Rett som det var måtte vi legge bi for å rense isen av skroget, for når den løsnet og kom inn i propellene blev isklumper slynget mot skibet og flerret op beskyttelsessekkene om ballong-

Norsk Polarinstituttets Bibliotek

92 [Amundsen, Roald]

hylstret. Mot slutten av flyvningen holdt den isingen op; det var da på tide, for vi hadde brukt op alt reparasjonsmateriale.

HENSIKTEN med disse linjene er imidlertid ikke å fortelle ferdens historie; den er kjent nok før. Det jeg gjerne vil er at leseren skal få et inntrykk av den mannen som for femten år siden kronet sitt livsverk. Og under og etter ferden kom og gikk mange slags tanker om ham. Han var i 1926 54 år. Ferden var siste del av den planen han som ung hadde lagt for sitt liv, og den avsluttet også rekken av de store opdagelsesreisene, for da «Norge» tre døgn etter starten fra Svalbard landet i Teller i Alaska, var det ikke meget igjen av jordens overflate som var ukjent for menneskene.

Den største gjenstående hvite flekken på verdenskartet blev utforsket av ferden. Og som «Norge»-ferden sluttet både Amundsens livsplan og de store opdagelsesreisene, representerte han selv både den gamle reisemåten med seilfartøier, ski og hunder som tok år, og den nye gjennom luften som tar dager. Nansen grunnla med skiferden over Grønland den «norske skolen» i polarforskningen; sitt høidepunkt nådde den med Amundsens Sydpolsferd. Amund-

sen grunnla så den nye skolen i polarforskning fra luften og nådde emd «Norge»-ferden dens høidepunkt. Hvorfor lyktes det for disse to menn? De planla alt med omhu og hadde den seige utholdenheten i blodet, som er utviklet i et folk der i et barskt klima ikke tør overlate noe til lykketreffet.

IMIDLERTID durer de tre motorene på «Norge». Like etter at vi passerte iskanten ser vi noen seler, som soler sig på et flak, gjøre et byks og forsvinne i sjøen. Larmen fra motorene var ukjent for dem.

Jevnt og sikkert krysset vi breddegrad etter breddegrad. 81 — 82..... Jeg frydet mig i mitt sensasjonskjærlige hjerte ved tanken på alle de kollegene som i fem verdensdeler ventet på nyhetene jeg sendte med en times felletrum fra skuten som seilte mot Nordpolen. Ved 12-tiden om kvelden passerte vi 88° 14'; dit var Amundsen nådd i 1925 med de to maskinene han brukte på rekognoseringsturen for selve storferden. Og da streifet den tanken mig: «Tenk om Columbus hadde hatt trådløs og journalist og kunde ha telegrafert til Ferdinand og Isabella i Sevilla at nå nærmer vi oss Amerika». Vi var så smått begynt å bli utålmodige og maste som barn på navigatøren og nestkom-

manderende, kaptein i marinen Riiser-Larsen, med spørsmål: Er vi ikke snart fremme?

AMUNDSEN selv speidet uanfektet ut over polarisen; av og til vekslet han noen ord med Wisting som passet høideroret. De sammenlignet reisemåten med skituren til Sydpolen i 1911 og med «Maud»-ferden nordenom Asia 1918—1921. Han konfererte av og til med radiofolkene, kommandør Gottwaldt og telegrafist Storm-Johnsen, eller han fikk en vær-rapport av «Maud»-mannen, den svenske meteorologen Finn Malmgren, hvis kloke valgsprog er: «Icke tänka, det förvirrar.» I en snever vending gir han en hånd til rorgjengeren ved sideroret, kaptein i marinen Emil Horgen. Sin gamle venn fra de første forsøkene med fly i de arktiske egne, Omdal, ser han lite til, for Omdal passer motorene sammen med fem italienske mekanikere. Derimot veksler han hyppig bemerkninger med amerikaneren Lincoln Ellsworth som utrettelig tar alle slags observasjoner, og med luftskibets konstruktør Umberto Nobile, og blir rett som det er intervjuet av mig.

Riiser-Larsen observerer og observerer. Endelig klokken 1,25 12. mai (Greenwich tid) sier han: «Nå er vi der.» — Motorene saktner

farten; vi går ned i 200 meters høide, og idet vi kretser i sirkler over polpunktet tar Roald Amundsen og Wisting, som 12. desember 1911 plantet vårt frie rød-blå-hvite flagg i snømassene på Sydpolen, en stang med et flagg og lar det gå ut av gondolen. Som en pil skyter stangen nedover; den var slik konstruert at den blev stående i isen, og flagget foldet sig ut for vinden. Heller ikke snømassene på Nordpolisen var ensfarvet lenger: et lite trefarvet flagg som representerte et av verdens minste folk, var ført dit i fredelig tjeneste til hele menneskehetens beste. To barkede sjømannsnever vekslet et håndtrykk. Noe særlig blev ikke sagt; stort mere hendte ikke.....

MEN Nordpolen er ikke noe blivende sted; vi måtte så fort som mulig sydover efter at vår higen øieblikket før hadde vært å komme nordover, bare nordover så langt som mulig. Og sydover kom vi. Klokken 7.25 den 13. mai (Greenwich tid) krysset vi kystlinjen av Alaska like ved Point Barrow; 40 timer og 20 minutter efter starten fra Svalbard. Efter å være tumlet omkring i tåke og snøvær av en storm fra nord landet vi vel et døgn senere ved 8-tiden 14. mai (Greenwich tid) i Teller, en liten landsby som ligger innpå 100 kilometer nord for Nome

som
da
skut
ikke
ter,
var
hard
kert
Alt
den
ding
Det
fotte
av r
gran
25 0
kjær
ord
omk
to
hvor
bind
over
strø
som
prik
O
velse
knap
en t
sier
dan
den
glen
Så
den.
ket
fros

som var det egentlige mål. Men da det var på slutten både med skuten og bensinbeholdningen for ikke å talé om besetningens kref-ter, mente Roald Amundsen det var best å lande; der blåste en hard storm fra nord, og vi risikerte å bli ført ut over Stillehavet. Alt blev gjort klart til landing og den gikk bra, for under selve landingsmanøveren stilnet stormen. Det var deilig å få fast jord under føttene, og så begynte siste delen av min oppgave: Forfatte et telegram til «New York Times» på 25 000 ord om vår ferd. Vet De — kjære leser — hvor meget 25 000 ord er? Denne artikkelen er på omkring 2500. Intet under at de to radiotelegrafistene i Nome, hvortil jeg var reist for å få forbindelse med omverdenen, blev overarbeidet da jeg i en ustanselig strøm leverte de mark efter ark som skulde omsettes i streker og prikker.

Omsider fikk jeg den siste stavel- sen av gårde og køiet. Men knapt hadde jeg lukket øinene før en telegrafist banker på døren og sier: «New York Times spør hvordan hunden hadde det.» — Hunden! — Ja sannelig hadde jeg glemt Titana, terrieren til Nobile. Så var det å få ihop noen ord om den. Den var stadig i veien. Leket gjorde den også, og dammene frøs så gulvet i gondolen blev

glatt. Til slutt puttét vi den i en lerretspose som vi hengte op på en knagg i gondolen. Nobile likte ikke at vi behandlet Titana så respekt- løst, den pep litt til å begynne med, men da ingen brydde sig med den, slo den sig til ro. Det var innholdet av siste telegram om den første transpolare flyvning i verdenshistorien.

HVORFOR gjør menneskene slike turer? Hvorfor drar trekkfuglene på sine ferder? Vitenskapen kan ikke gi en fyldest- gjørende forklaring. Men om det som drev Amundsen, vet vi litt. For eksempel at han sytten år gammel stod på gaten i Oslo og ropte sig hes, da Nansen kom hjem fra Grønlandsferden —, da slo det ned i ham at også han vilde forske ut de hvite flekkene på verdens- kartet. Men hvad drev så Nansen ut, kan vi spørre videre. Det vet vi også noe om —, for eksempel at han var en ivrig leser av Hen- rik Ibsen. I et brev til den aldren- de dikters 70-årsdag 20. mars 1898 skrev Nansen en takk til Ibsen med bl. a. følgende ord: «Til den mann som merket min ungdom, avgjorde min utvikling og pekte på kallets krav og viljens adel.»

Er dette en underlig vending i en artikkel om Roald Amundsen? Det kan synes så hvis en ser på ferdene hans som en rekke indi-

viduelle kraftprestasjoner. Men de er ikke det. For det er ikke bare Roald Amundsen og ledsagerne hans som førte det trefarvede flagget vårt jorden rundt. De beste egenskapene i vårt frie folk og i vår kristne kultur hadde samlet sig i ham og drev ham til å gjøre sitt ytterste i takknemlighet og trofasthet mot hvad han hadde fått av land og kultur. Og når tankene mine går tilbake til ferden, er det to ting jeg særlig husker. — Den ene inntraff på Tordenskiolds plass i Oslo da han blev mottatt av representantene for stortinget og hovedstaden. Han sa i sin svartale:

«Det er rart å komme hjem igjen og se folket i fest. Det er betaling for det arbejde man har utført, selv om det av og til kunde være hårdt. Jeg har vært spurt mangen gang om hvad som drev mig ut, hvad jeg arbeidet for. Det har vært dette.»

Han tar et norsk flagg ut av brystlommen og lot det folde sig ut i sommerbrisen som strøk over plassen med de tusener av betatte mennesker. Flagget hadde vaiet fra «Norge» under hele ferden, og han fortsatte med en stemme som skalv av bevegelse:

«Flagget er slitt og i filler, men jeg kan forsikre dere: Det er rent. Gud holde sin hånd over det, over hele det norske folk. Leve Norge!»

Da jeg så ut over mengden, kunde jeg ha tenkt: Kanskje står det en eller annen 17-åring på plassen som nu er hes av begeistring og av Roald Amundsens liv og ord får vigsel til sin gjerning!

DET annet jeg særlig minnes, er de ord hvormed han slutter beskrivelsen av flyvningen: «Den første flukt fra kontinent til kontinent via Nordpolen var således fullbragt uten at et hår var krummet på noens hode. Æres den som æres bør, heter det. La oss da være enige om å gi ham som ved flere anledninger på denne ferd klart og tydelig holdt sin hånd over oss og frelste oss, æren. La oss ikke slåss om hvem blandt oss som var den beste. Vi er alle så ynkelig små, hvis Gud den allmektige ikke hjelper oss.»

Gjennem hans dåd, tenkning og tro får vi litt efter litt et billede av ham. Han er glad over å være norsk, han er takknemlig mot Gud. Og selv om han alltid holdt på sitt flagg, var han ikke chauvinist, men anerkjente ved enhver anledning andre nasjoners innsats. I årenes løp arbeidet han sammen med folk fra mange nasjoner, og han — som Nansen — så i internasjonalt samarbeide mellom frie mennesker et middel til å gjøre livet større for alle. Denne dype

respekten for andre mennesker og folk kommer mest personlig frem i hans forhold til sine kamerater. og jeg blir i godt humør bare jeg tenker på de fornøielige små sammenkomstene han arrangerte i spisebrakkka i Ny-Ålesund på Svalbard — «Speilen» som vi kalte den etter den mondéne restauranten i Oslo. Med lune ledet han samværet så at nasjoner og yrker blev rystet sammen.

«Det er en kniven så kjekk kar,» brast det ut av en av dem efter en slik kveld. «Jeg skulde gå i varmen for ham.»

«Det er ikke nødvendig,» svarte den godmodige bjørnen Riiser-Larsen. «Han er polarforsker og vil nok heller ha dig med i kulla.»

DET taket han fikk på menneskene gjennom sin respekt for den enkelte, er kanskje forklaringen på den strenge disiplinen som han gjennomførte. Skjønt — er disiplin ordet? Det forutsetter noe stramt, en ytre form og mekanikk, som var hans vesen fremmed. Han bygget langt mere på sine kameraters kultur, og hemmeligheten ved hans «hell» var at han stolte på mennene omkring sig, som til gjengjeld anerkjente ham som den første blandt likemenn, Det falt ham aldri inn at en mann ikke gjorde sitt beste. —

Og hvorfor skulde han det? Voksne menn hadde av fri vilje stillet sig til rådighet for ham og visste at ansvaret for ekspedisjonens utfall også hvilte på dem, og da blev det ikke plass for pliktforsømmelse. Og jeg har aldri sett noen sjef så helt overlate alt til sine menn. Men så har jeg heller aldri sett et så fint forhold som det var mellom ham og Wisting. Og derfor kunde en mann med en så steil og uavhengig karakter som Wisting si: «Hvis han had mig gå ut av teltet, ut i snøstormen og dø, så gjorde jeg det.»

DET er saga over en slik replikk — ikke banal blodlyst og skryt, men frihetskjærlighet og menneskerespekt. Og det er kultur i den mann som fremkaller slike replikker og den som sier dem. Samtidig er de så usigelig enkle. På en polarekspedisjon kunde Amundsen stå op midt på natten for å bake en kringle til fødselsdagsbarnet, og jeg tror Wisting i all stillhet var stoltere over sine bløtkaker enn over kommandørkorset av St. Olavs orden. — I dette personlige forholdet mellom Amundsen og kameratene hans er det noe typisk norsk. Vi liker hverken å kommandere eller å bli kommandert. Først ydet Amundsen sitt beste, og derfor gjorde

hans folk det. Denne måten å lede på er norsk — slik blev Ibsen, slik blev Nansen folkets ledere. Ingen av dem vilde herske over menneskene, men de fikk oss ved liv og gjerning til å beherske oss selv. Og dette kunde de, for med morsmelken hadde de erhvervet vårt folks mest verdifulle egenkap: respekten for menneskets frihet og ukrenkelighet. Amundsens urokkelige tillit til menneskene, som dessverre ofte blev skuffet, kom av den respekten. Og han er så kjær for oss norske, fordi vi ubevisst vet at dette dypeste i vårt vesen var en drivkraft i hans liv.

Han var altså norsk i sin holdning til liv og menneske. Han var det også av ytre, ennå det var særpreget nok: den svære ørnenesen under de buskete bryn, en mektig panne og et edelt formet hode. Også skikkelsen var hans egen, måten å gå på og bevegelsene, som antydte svære reservekrefter. Men jeg tror neppe vi blandt titusen vilde finne en mann som av ytre var mere norsk enn han var det.

DET er nu tretten år siden han, kaptein i marinen Dietrichson og to franske flyvere omkom på veien fra Tromsø til Svalbard for å hjelpe den forulykkede «Italia»-ekspedisjon. Han kunde ikke få en skjønnere død. Det er nokså selvfølgelig å si det, men jeg våger det allikevel: Han var et eksempel for alle. Han blev en leder fordi han syntes han hadde fått så meget av sitt folk og dets kultur at han vilde yde sitt beste igjen. Hos dem som fulgte ham, utløste han de beste kreftene fordi han respekterte deres egenverdi og trodde på deres gode vilje. Og da så et medmenneske i nød på et isflak i Polhavet trengte hans hjelp, glemte han at den nødstillete ikke alltid hadde behandlet ham som en venn, om han da noensinne hadde tenkt på det for alvor. Han husket bare det innerste i sitt folks kultur: respekten for et annet menneske, og så gav han sitt eget liv for å hjelpe. Hans død blev nesten mer enn hans liv et vidnesbyrd om hvilke krefter vi skal la oss lede av.

Massen er det mest urimelige i verden og det man minst kan stole på.

Demosthenes.

Våben, kvinner og hunder skal en ikke låne bort.

Russisk ordtak.

Den eneste måten en kvinne kan reformere en mann på, er ved å kjede ham slik at han mister all interesse for livet.

Oscar Wilde.